-- Journal of Tax Research --
Volume 32, Issue 64, Winter 2025, 167-200
taxjournal.ir
DOI:/10.61186/taxjournal.32.64.6

Iranian National Tax Administration

A Model to Identify Taxable Income from Investment in Iran's E-Commerce

Fardin Safarian* PhD Candidate in Financial Engineering, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

Hossein Karbasi Yazdi Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Majid Zanjirdar Department of Management, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

Ali Lalbar Department of Accounting, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

Abstract

Today, the role of e-commerce as one of the main components of the digital economy in the economic development of countries and its impact on the world economy cannot be ignored. Also, e-commerce and globalization have intensified the economic interaction between developed and developing countries and increased the complexity and lack of transparency in economic activities. The rise of e-commerce creates a significant challenge for tax authorities, but e-commerce is slowly replacing commercialization and traditional transactions. Conventional international tax laws have not kept pace with the growth and complexity of e-commerce and its accompanying tax challenges. Therefore, the current research aims to present a model to identify taxable income from investment in electronic commerce in Iran. To achieve this goal, 52 questionnaires were used, which were prepared by the members of the Supreme Tax Council of the country, and the directors of the General Directorate of Tax Affairs. The provinces and the deputy directors and central staff managers of the tax affairs organization of the country have been completed and the technical and infrastructural, structural, cultural, requirements, economic, social, political, and provincial tax components have been extracted. This is because all the components have a direct effect on the taxable income from e-commerce.

* Corresponding Author: Fardinsafarian77@gmail.com

How to Cite: Safarian, F., Karbasi Yazdi, H., Zanjirdar, M., & Lalbar, A. (2025). A Model to Identify Taxable Income from Investment in Iran's E-Commerce. *Journal of Tax Research, 32*(64), 167-200.

Original Research
Received: 15 /12 /2023 Accepted: 14 / 10/2024
e-ISSN: 2717-1817 p-ISSN: 2251-64-84

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

Introduction

The rise of e-commerce poses a daunting challenge to the traditional approaches of tax authorities regarding direct and indirect taxes. According to Arinzeh et al., the e-commerce business model has tax consequences such as lack of mediation, increasing the volume of cross-border transactions, and digitalization of information, all of which make it difficult to identify the origin and destination of transactions. In addition, they create difficulties in conducting audit trails, verifying parties to commercial transactions, and tax collection concerns with cross-border digital transactions. Unlike traditional business activities where the details of transactions, such as the amount involved, the parties to the transaction, and the place where the transaction took place, can be easily tracked, e-commerce is largely virtual and borderless. In this way, untraceable business can be conducted from obscure or even unidentifiable locations. Failure to pay sufficient taxes on online transactions potentially leads to major revenue cuts for governments. In many countries, tax is a significant source of income and forms an important part of government and nation-building. Most studies of income taxation for e-commerce transactions to date have focused on three problems: How do we attribute Internet-derived income to a particular jurisdiction? How can we determine such income? and most importantly, how can it be taxed? Income tax treaties do not provide easy answers to these questions because they were developed in a non-digital era where transactions and commercial laws dealt mainly with tangible property. With a rapidly expanding and evolving market, e-commerce establishments as well as tax authorities around the world are facing numerous challenges. This has made it very difficult to predict the future of online businesses and the unforeseen issues that may arise. Considering that the existing studies have not provided a specific solution for this problem; therefore, this research deals with presenting a model to identify the taxable income from investment in Iran's e-commerce, since the income taxation has been examined in various research, but the infrastructure of information technologies and cultural and political infrastructures and factors of this kind have not been investigated, so the innovation of this research is related to the infrastructures of information technologies and cultural and political infrastructures.

Methods and Material

To fit the model, considering that the provincial tax variable is conditional, the effective factors in identifying the taxable income from investment in e-commerce are investigated using the logit regression method, and also for prioritization. Factors affecting provincial taxes were used using the method of analysis of the main components of the composite index, and finally, the impact of each component on the amount of tax due to e-commerce investment was investigated through structural equations. Since we need electronic

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

infrastructure for government tax portals in the discussion of collecting taxes from e-commerce and carrying out electronic transactions; therefore, technical components and infrastructure of information and technology are needed, hence these components according to the existing conditions. It is presented in the design paper and the questionnaire for the respondents. Also, the structural components designed in this research are presented to measure the tax conditions, especially the tax conditions in electronic commerce in the country. To analyze the research data, various analytical methods have been used. First, the Kolmogorov-Smirnov test was used to check the normality of the data distribution. After that, Pearson's correlation coefficient was used to determine the presence or absence of a relationship between each research variable, and the path analysis technique and measurement model were used to check the research hypotheses.

Results and Discussion

E-commerce is trading or facilitating the trading of products or services using computer networks such as the Internet or online social networks. In recent years, it has increased dramatically, usually due to strategic business decisions and its perceived advantages over traditional business in terms of factors such as economic and informational efficiency, coordination, and market influence. In this research, the prioritization and evaluation of the impact of the effective components of the provincial tax on the jobs caused by e-commerce in Iran were discussed, and according to the results, it is suggested that the government use the tax revenues effectively to provide the needed and quality infrastructure for Citizens accept responsibility and financial accountability. This is very effective in increasing the voluntary compliance of citizens with tax laws improves the tax revenue of the government, promotes infrastructure development, and increases economic growth. Also, infrastructure development can stimulate business activities and create employment. In addition, SMEs can open new stores and increase sales. If it can be confirmed that the increase in tax revenue is caused by the spillover effects of infrastructure, it may be possible to return the increase in tax revenue to private investors and the public sector. By doing this, the rate of return of private investors increases and as a result, the possibility of attracting private funds to various infrastructure projects is provided, and the continuation of this cycle causes an increase in provincial taxes. In other words, the increase in tax revenues resulting from the spillover effects of infrastructure development, such as increased income from corporate, income, sales, and property taxes, increases the rate of return more than what can be achieved from user fees. Long-term investors such as pension funds and insurance companies are growing in Asian countries. Infrastructure investment projects require long-term and patient investors. If the rate of return on infrastructure is increased by injecting the spillover tax revenues generated in the regions around infrastructure

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

investments, more long-term private capital will be expected to be invested in infrastructure. Incentives will be created to improve the infrastructure, which will increase the economic activities of the region. Spillover effects further increase the rate of return for private investors. The higher the expected rate of return, the more private capital is attracted.

Keywords: E-Commerce, Economic Component, Investment, Requirements.

JEL Classification: H2, H21, O17.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

-- مجله علمی، پژوهشنامه مالیات --
شماره۶۴، دوره ۳۲، زمستان ۱۴۰۳، ۲۰۰-۱۶۷
taxjournal.ir
DOI:/10.61186/taxjournal.32.64.6

سازمان امور مالیاتی کشور

مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۳
p-ISSN: ۲۲۵۱-۶۴-۸۴
e-ISSN: ۲۷۱۷-۱۸۱۷

بررسی و شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی

فردین صفاریان* دانشجوی دکتری مهندسی مالی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

حسین کرباسی یزدی گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مجید زنجیردار گروه مدیریت، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

علی لعل بار گروه حسابداری، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

چکیده

امروزه نقش تجارت الکترونیکی به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی اقتصاد دیجیتال در توسعه اقتصادی کشورها و تأثیرگذاری آن در اقتصاد جهان غیر قابل چشم‌پوشی است. همچنین تجارت الکترونیک و جهانی شدن، تعامل اقتصادی بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را تشدید کرده و پیچیدگی و عدم شفافیت در فعالیت‌های اقتصادی را افزایش داده است. افزایش تجارت الکترونیک چالش قابل توجهی برای مقامات مالیاتی ایجاد می‌کند، اما به آرامی جایگزین تجاری‌سازی و تراکنش‌های سنتی می‌شود. قوانین مالیاتی بین‌المللی متعارف، با رشد و پیچیدگی تجارت الکترونیک و چالش‌های همراه آن در رابطه با مالیات همگام نبوده است. لذا هدف پژوهش حاضر، ارائه مدلی جهت شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی ایران می‌باشد که در راستای نیل به این هدف از ۵۲ پرسشنامه استفاده شده است که توسط اعضای شورای عالی مالیاتی کشور، مدیران اداره کل امور مالیاتی استان‌ها و معاونین و مدیران ستادی مرکزی سازمان امور مالیاتی کل کشور تکمیل شده‌اند و مؤلفه‌های فنی و زیرساختی، ساختاری، فرهنگی، الزامات، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، و مالیات‌ستانی استخراج شده‌اند. نتایج حاکی از آن است که تمامی مؤلفه‌ها اثر مستقیم بر درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک دارند.

کلیدواژه‌ها: الزامات، تجارت الکترونیک، سرمایه‌گذاری، مؤلفه اقتصادی.
طبقه‌بندی JEL: H2, H21, O17.

* نویسنده مسئول: Fardinsafarian77@gmail.com

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

مقدمه

پیشرفت در فناوری اطلاعات و ارتباطات[1]، تجارت الکترونیک را به ویژگی مهم اقتصاد جهانی مدرن تبدیل می‌کند (Opara, 2014). فناوری اطلاعات و ارتباطات به سرعت در جهان توسعه یافته است. چنین تحولاتی در دوران اخیر بیشترین تأثیر را بر جامعه داشته است. فراتر از سیستم جهانی ارتباطات سیار، ظهور اینترنت و زیرساخت‌های مرتبط با آن در بیست سال گذشته مسئول تغییرات اساسی و بازسازی در نحوه انجام معاملات در سراسر جهان بوده است. در اینجا، درصد قابل توجهی از فعالیت‌های تجاری در حال حاضر به صورت الکترونیکی انجام می‌شود (Duke et al., 2013). مورد اخیر نه تنها شیوه تعامل شرکت‌ها، مشتریان و فروشندگان را تغییر داده است، بلکه عملیات داخلی شرکت‌ها را نیز بازسازی کرده است. علاوه بر این، بر ماهیت، اساس و شدت رقابت در بین صنایع سراسر جهان تأثیر گذاشته است (Wheelen and Hunger, 2012).

با وجود مزایایی که تجارت الکترونیک به همراه دارد، رشد اینترنت پیامدهای متعددی برای اداره مالیات دارد. افزایش تجارت الکترونیک چالشی دلهره‌آور برای رویکردهای سنتی مقامات مالیاتی در مورد مالیات مستقیم و غیرمستقیم ایجاد می‌کند. به گفته (Arinze et al., 2018)، مدل کسب و کار تجارت الکترونیک دارای پیامدهای مالیاتی مانند عدم واسطه‌گری، افزایش حجم معاملات برون‌مرزی و دیجیتالی کردن اطلاعات است که همگی شناسایی مبدأ و مقصد معاملات را دشوار می‌کند. علاوه بر این، آنها در انجام مسیرهای حسابرسی، تأیید طرفین تراکنش‌های تجاری و نگرانی‌های مربوط به جمع‌آوری مالیات با تراکنش‌های دیجیتالی فرامرزی مشکلاتی ایجاد می‌کنند. برخلاف فعالیت‌های تجاری سنتی که در آن جزئیات تراکنش‌ها، مانند مبلغ درگیر، طرفین معامله و مکانی که معامله در آن انجام شده است را می‌توان به راحتی دنبال کرد، تجارت الکترونیک عمدتاً در فضای مجازی و بدون مرز انجام می‌شود. به این ترتیب، تجارت غیرقابل ردیابی می‌تواند از مکان‌های مبهم یا حتی غیرقابل شناسایی انجام گیرد (Rosenberg, 2008). عدم پرداخت مالیات کافی بر تراکنش‌های آنلاین به طور بالقوه منجر به کاهش درآمد عمده برای دولت‌ها می‌شود. در بسیاری از کشورها، مالیات منبع درآمد قابل توجهی است و بخش مهمی از دولت و ملت‌سازی را تشکیل می‌دهد (Acheampong, 2021). اغلب مطالعات مربوط به مالیات بر درآمد برای معاملات تجارت الکترونیک تا به امروز بر سه مشکل متمرکز شده است: چگونه می‌توانیم درآمد ناشی از «اینترنت» را به حوزه

1. information and communication technology

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

قضایی خاصی نسبت دهیم؟ چگونه می‌توانیم چنین درآمدی را مشخص کنیم؟ و مهمتر از همه، چگونه می‌توان از آن مالیات گرفت؟ معاهدات مالیات بر درآمد پاسخ آسانی به این سوألات نمی‌دهند، زیرا در دوران غیردیجیتالی که معاملات و قوانین تجاری عمدتاً با اموال مشهود سروکار داشتند، توسعه یافتند. با بازاری که به سرعت در حال گسترش و تکامل است، مؤسسات تجارت الکترونیک و همچنین مقامات مالیاتی در سراسر جهان با مشکلات متعددی روبرو هستند. این امر باعث شده که پیش‌بینی آینده کسب و کارهای برخط و مسائل پیش‌بینی‌نشده‌ای که ممکن است ایجاد شود، بسیار دشوار باشد. با توجه به اینکه مطالعات موجود، راه حل مشخصی برای این مسأله ارائه نداده‌اند، این پژوهش به ارائه مدلی برای شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی ایران می‌پردازد. پژوهش‌های مختلفی به بررسی درآمدهای مالیاتی پرداخته‌اند، اما زیرساخت‌های فرهنگی، سیاسی، فناوری اطلاعات، و ... مورد بررسی قرار نگرفته است؛ نوآوری این پژوهش، بررسی این زیرساخت‌ها می‌باشد.

در ادامه این پژوهش، ابتدا مبانی نظری، سپس پیشینه پژوهش بیان می‌شود. پس از آن، مدل، معرفی و تجزیه و تحلیل می‌شود و در انتها نیز نتیجه‌ای از مباحث گرفته می‌شود و پیشنهادها ارائه می‌گردد.

مبانی نظری

سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیک

تعداد فزاینده‌ای از سازمان‌ها از اینترنت به عنوان یک رسانه بازاریابی برای برقراری ارتباط با بازارهای جهانی گسترده‌تر استفاده می‌کنند و در عین حال روابط نزدیک‌تری با مشتریان بالقوه ایجاد می‌کنند. همان‌گونه که پیلی[1] (۱۹۹۶) اشاره می‌کند، اتصال جهانی اینترنت راه‌های جدیدی را برای تجارت باز می‌کند، به‌گونه‌ای که کانال‌های تجاری سنتی نمی‌توانند با آن مطابقت داشته باشند. مزایای این پدیده تجارت الکترونیک مانند دسترسی آسان، موانع ورودی کم، انعطاف‌پذیری، توانایی برقراری ارتباط، مقادیر زیاد اطلاعات، کارایی هزینه و نگهداری آسان آشکار به نظر می‌رسد.

توسعه تجارت الکترونیک، فرایندی را از سطح پایین به بالا طی کرده است. اولین بحث تجارت الکترونیک فقط به فرایندی اشاره دارد که شرکت‌ها از اینترنت برای خرید، فروش،

1. Pyle

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

حمل و نقل یا تجارت داده‌ها، محصولات یا خدمات استفاده می‌کنند. بعدها با توسعه فناوری اطلاعات، برخی از محققان تصور کردند که توصیف معاملات بین شرکای تجاری با تجارت محدود است بنابراین به‌جای آن از تجارت الکترونیک سطح بالا استفاده شد. در این مرحله، تجارت الکترونیک تنها محدود به خرید و فروش محصولات یا خدمات نیست، بلکه شامل انواع کسب و کارهای آنلاین مانند خدمات مشتریان، همکاری تجاری، یادگیری الکترونیک و غیره نیز می‌شود. بر این اساس، سرمایه‌گذاری در فناوری تجارت الکترونیک از سرمایه‌گذاری اولیه در برنامه‌های کاربردی مرتبط با تجارت الکترونیک، از جمله سیستم رایانه‌ای، پرداخت، تدارکات و تمام برنامه‌های که می‌تواند به معاملات تجاری شرکت‌ها کمک کند. تسهیل بیش از پیش تجارت و مزایای مطرح شده استفاده از تجارت الکترونیک نمایانگر لزوم سرمایه‌گذاری در تأمین بسترهای مناسب این حوزه می‌باشد. سرمایه‌گذاری در حوزه تجارت الکترونیک با نظر گرفتن مزیت‌های موجود در بخش‌های مختلف می‌تواند به افزایش درآمد در بخش‌های مختلف کمک کند (محمودزاده و حسن‌زاده، ۱۳۹۹).

سرمایه‌گذاری تجارت الکترونیک و مالیات

تجارت الکترونیک، تسهیل تجارت محصولات یا خدمات با استفاده از شبکه‌های رایانه‌ای، مانند اینترنت یا شبکه‌های اجتماعی آنلاین است (Buettner, 2017). از بدو پیدایش، توسعه تجارت الکترونیک شرکت‌ها را قادر ساخته است تا مراحل متعارف مالیات را در حوزه‌های قضایی متعدد دور بزنند (Frecknall Hughes and Glaister, 2001). شرکت‌های تجاری الکترونیک این مزیت را دارند که موقعیت مکانی فعالیت آنها را تا حدی محدود نمی‌کند که شرکت‌های سنتی دارای مکان فیزیکی هستند. با توجه به اینکه نیازی به استقرار دائمی نیست، محیط اینترنت تخصیص تراکنش‌ها را به راحت‌ترین حوزه قضایی برای صرفه‌جویی در مالیات تبدیل می‌کند. به این ترتیب، به حداقل رساندن هزینه از طریق اجتناب مالیاتی رفتار مورد انتظار این شرکت‌ها است. رابطه بین تجارت الکترونیک و سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیک و مالیات با استفاده از رویکردهای مختلف در زمینه‌های مرتبط از جمله حقوق و اقتصاد عمومی تحلیل شده است. آلم[1] (۲۰۱۲) بیان کرده که اجتناب از مالیات در تجارت الکترونیک به‌ویژه در مورد معاملات برون مرزی مهم است. تجارت الکترونیک در سال‌های اخیر به‌طور

1. Alm

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

چشمگیری افزایش یافته است که معمولاً نتیجه تصمیمات استراتژیک تجاری و مزایای درک شده آن نسبت به تجارت سنتی از نظر عواملی مانند کارایی اقتصادی و اطلاعاتی، هماهنگی و تأثیر بازار است. تحلیل‌های وجود دارد که اثرات مفید تجارت الکترونیک را برای جمع‌آوری مالیات در سطح کل شناسایی می‌کنند. کریمی و همکاران (۲۰۱۳)، در مطالعه‌ای نشان دادند که توسعه تجارت الکترونیک با افزایش درآمدهای مالیاتی در کشورهای در حال توسعه همراه بوده است. با این‌حال، این احتمالاً تأثیر واقعی تجارت الکترونیک نیست، بلکه تأثیر غیرمستقیم رشد اقتصادی یک کشور از طریق تجارت الکترونیک است. رایج‌ترین نگرانی در بین سیاست‌گذاران این است که تجارت الکترونیک شرایطی را ایجاد می‌کند که به نفع اجتناب مالیاتی است، با این‌حال، مطالعات انجام شده از دیدگاه تجاری یا حسابداری در مورد رابطه تجارت الکترونیک و درآمدهای مالیاتی اندک است. شناسایی درآمدهای مالیاتی شرکت‌های دارای تجارت الکترونیک به‌طور قابل توجهی نسبت به شرکت‌های سنتی پیچیده‌تر است. عوامل مختلفی از جمله کاهش در نرخ‌های قانونی مالیات در اکثر کشورها، اهمیت فزاینده دارایی‌های نامشهود و تجارت چندملیتی در همه انواع کشورها و یک اثر یادگیری که به موجب آن شرکت‌های سنتی از روش‌های الکترونیکی استفاده می‌کنند، باعث شده است که شکاف درآمد مالیاتی بین این دو نوع شرکت‌ها کاهش یابد (Argilés-Bosch et al., 2020).

بهبود مالیات تجارت الکترونیک

اولین و مهمترین رویکرد برای رسیدگی به بهبود انطباق مالیاتی تجارت الکترونیک را می‌توان به همایش تجارت الکترونیک اتاوا[1] که بنا به درخواست سازمان همکاری و توسعه اقتصادی برگزار شد، نسبت داد. ماهیت همایش بررسی، بحث و تعمیم برخی از راه‌های مهم برخورد با رعایت مالیات تجارت الکترونیک بود. پس از همایشی موفقیت‌آمیز، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی مقاله‌ای درباره نحوه اعمال اصل مالیات موجود بر سود حاصل از تجارت الکترونیک منتشر کرد. اکثر قوانین و مقررات مالیاتی در حال حاضر با پیشرفت‌های تکنولوژیک سازگاری ندارند، زیرا اکثر آنها بدون در نظر گرفتن مشاغل تجارت الکترونیک وضع شده‌اند. آشکار است که بسیاری از شرکت‌های تجارت الکترونیک، اعم از قدیمی و جدید، به دلیل ماهیت غیرسرزمینی تراکنش‌های دیجیتالی خود، راه‌های مختلفی برای فرار از قانون‌گذاری کشف

۱. همایش تجارت الکترویک اتاوا سال ۲۰۲۳، کانادا

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

کرده‌اند که باعث کاهش شدید درآمد مالیاتی در بیشتر کشورها شده است. این موضوع فرار مالیاتی و اجتناب از تجارت الکترونیکی از آن زمان به استفاده از رژیم‌های مالیاتی بین‌المللی مرسوم برای مالیات بر تجارت الکترونیک مرتبط شده است. در حالی که این رژیم مالیاتی دارای مزایایی است، ظهور تجارت الکترونیک که روش جدید اتخاذ شده برای معاملات تجاری است، حفره‌هایی را در مکانیسم مالیاتی بین‌المللی آشکار کرده است که باعث می‌شود بسیاری از کسب و کارهای تجارت الکترونیک از پرداخت مالیات اجتناب کنند (محمودزاده و حسن زاده، ۱۳۹۹). افزایش شگفت‌انگیز کسب و کارهای تجارت الکترونیک باید تأثیر مثبتی بر درآمد مالیاتی دولت‌ها در سراسر جهان داشته باشد. با این حال، از آنجایی که رژیم مالیاتی کنونی نتوانسته است این دستور را برآورده کند، عاقلانه است که راه‌های معقولی را پیشنهاد کنیم که از طریق آنها می‌توان مالیات‌های کارآمد و مؤثر را بر مشاغل تجارت الکترونیک اعمال کرد. اقدامات اصلاحی با هدف ساده‌سازی سیستم مالیاتی بین‌المللی باید با همکاری نزدیک با دولت‌ها و جامعه تجاری در سراسر جهان اجرا شود. از جمله این اقدامات، دو مورد را می‌توان نام برد: ۱- اتخاذ تخصیص فرمول درآمد: برای مالیات مؤثر بر تجارت الکترونیک، تمرکز بر روش‌های مؤثر و کارآمدی که مالیات تجارت الکترونیک را امکان‌پذیرتر می‌کند، نسبتاً عاقلانه خواهد بود. کاملاً بدیهی است که قوانین بین‌المللی قضایی موجود که عملیات تجارت الکترونیک را در کنوانسیون مدل سازمان همکاری و توسعه اقتصادی هدایت می‌کنند، آن‌طور که انتظار می‌رود مؤثر نیستند، زیرا هنوز با کاستی‌های مالیات مبدأ و مالیات مقصد مواجه هستند. با این حال، با تقسیم فرمول‌ها، می‌توان آنها را بر اساس داده‌های اقتصادی گسترده تقسیم کرد، بنابراین، درآمد دیگر به منبع یا مقصدی که در آن بدست آمده نسبت داده نمی‌شود. ۲- توسعه نرم‌افزار تطبیق مالیات: توسعه یک نرم‌افزار جمع‌آوری مالیات که به اطمینان از اینکه کسب و کارهای تجارت الکترونیکی قادر به اجتناب از مالیات نیستند، کمک می‌کند، زیرا این نرم‌افزار، قادر به محاسبه میزان مالیات بر مصرف بدهی هر معامله می‌باشد. این نرم‌افزار که «اشتراک‌افزار» رایگان است، هم توسط فروشندگان تجارت الکترونیک و هم توسط ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی استفاده می‌شود. این امر، تأخیرهای شبکه را قبل از اینکه مصرف‌کننده متعهد به خرید شود کاهش می‌دهد و در نتیجه تجربه خرید را بهبود می‌بخشد. هنگامی که یک مصرف کننده خرید آنلاین انجام می‌دهد، نرم‌افزار نرخ مالیات در منطقه را بر اساس اطلاعات حوزه قضایی ارائه شده در گواهی دیجیتال بررسی می‌کند. اگر مصرف‌کننده از گواهی دیجیتال استفاده نکند، نرم‌افزار، نرخ مالیات را بر اساس آدرس IP یا اطلاعات کارت

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

اعتباری محاسبه می‌کند.۳- اتخاذ صورتحساب مالیاتی الکترونیکی فرا مرزی: صورتحساب مالیاتی الکترونیکی یک نسخه دیجیتالی از فاکتوری کاغذی است که حاوی جزئیات تراکنش است که از طریق شرکت‌ها برای مصرف‌کنندگان ارسال می‌شود. فاکتور به سادگی به صورت الکترونیکی برای مصرف‌کننده صادر می‌شود و توسط صادرکننده به صورت الکترونیکی ذخیره می‌شود، همراه با جزئیاتی که اعتبار و اصالت فاکتورها را تأیید می‌کند (Acheampong, 2021).

پیشینه پژوهش

پیشینه داخلی

عبدلی و همکاران (۱۴۰۰)، به بررسی تأثیر تجارت الکترونیکی بر اجتناب مالیاتی پرداخته‌اند. به منظور آزمون فرضیات پژوهش پس از جمع‌آوری و غربال اولیه داده‌ها، با استفاده از نمونه‌ای متشکل از شرکت‌هایی که در صنایع مختلف مشغول فعالیت بوده‌اند، بالغ بر ۹۵ شرکت در دوره زمانی شش ساله (۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸) بررسی شدند. این پژوهش با استفاده از تحلیل رگرسیون چندمتغیره در نرم‌افزار Eviews آزمون فرضیات تحقیق انجام گرفته است. به طور کلی نتایج پژوهش حاکی از آن است که بین تجارت الکترونیکی و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بدین معنا که افزایش تجارت الکترونیکی موجب شده اجتناب مالیاتی نیز افزایش یابد. در واقع تجارت الکترونیکی، مشاهده اطلاعات و اجرای مالیات را برای متصدیان مالیاتی، سخت و یا نشدنی کرده است.

رضایی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰)، در مطالعه خود از روش مدلسازی ساختاری- تفسیری استفاده کردند و تحلیل داده‌های کیفی با روش تحلیل تم انجام شده است. براساس بار عاملی استاندارد، عوامل اقتصادی بر عوامل اجتماعی، تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین تأثیر عوامل اقتصادی بر روابط و تعاملات، و نیز تأثیر عوامل اجتماعی بر انگیزه‌های فردی، مثبت و معنادار می‌باشد. همچنین انگیزه‌های فردی هم بر عامل قانونی، تأثیر مثبت دارد.

طاهری بروجنی و حسینی (۱۳۹۹)، با انجام مصاحبه عمیق با نخبگان مالیاتی، فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک و استفاده از روش و شیوه دلفی به منظور جمع‌آوری آراء و همسو نمودن نظرات خبرگان این حوزه‌ها و حصول اجماع، اهم چالش‌های اخذ مالیات از تجارت الکترونیک در کشورمان در سه بعد: سیاست‌گذاری، قوانین و مقررات و فرایندهای اجرایی و در ۲۰ مؤلفه احصاء شد. سپس به منظور مشخص نمودن مهم‌ترین چالش‌ها و ارزیابی نتایج مراحل قبلی و با بهره‌گیری از تکنیک دلفی فازی که در این پژوهش از عدد فازی مثلثی

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

استفاده شده است، پرسشنامه‌ای از چالش‌های بدست آمده تهیه شد و در اختیار خبرگان قرار گرفت و پس از سه بار ارزیابی، اولویت‌بندی چالش‌ها انجام شد. از میان چالش‌های بیست‌گانه رتبه‌بندی شده "عدم وجود سامانه‌های شناسایی فعالیت‌های تجاری الکترونیک"، "عدم وجود ضرایب و نرخ‌گذاری مالیات اعمالی بر درآمد مشمول مالیات تجارت الکترونیک و پایه‌های جدید مالیاتی در تجارت الکترونیک" و "نبود قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط به شناسایی، رسیدگی و تشخیص وصول مالیات بر درآمد کسب وکارها و مبادلات الکترونیک" با امتیاز ۹۷ اصلی‌ترین چالش‌ها شناسایی شدند.

نبی‌زاده (۱۳۹۸)، در پژوهش خود، از روش تحقیق آزمایشی استفاده کرده که بر اساس ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، توصیفی -پیمایشی است. نتایج این مطالعه نشان داد استفاده از روش‌های الکترونیکی در پیشبرد فرایندهای مالیاتی، سبب کاهش چشمگیر هزینه‌ها و افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت و به حداقل رساندن مخاطرات است.

غیرتمند و ملاحسینی (۱۳۹۷)، با در نظر گرفتن شرکت مهاجرتی ویستا به عنوان جامعه پژوهش، به بررسی اهمیت و عوامل موفقیت تجارت الکترونیکی پرداخته‌اند. بدین منظور با استخراج ۶ معیار اصلی و ۲۲ زیرمعیار و طراحی پرسشنامه مقایسات زوجی به این عوامل بررسی شده و سپس با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است. همچنین شرکت جهانگردی ویستا به عنوان مطالعه موردی در نظر گرفته شده است. متغیرهای اصلی ارزیابی استراتژی الکترونیکی، ارزیابی آموزشی، ارزیابی زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، ارزیابی عوامل فرهنگی و اجتماعی، ارزیابی سیستم اطلاعاتی، ارزیابی سیاست‌های دولتی بوده‌اند. با توجه به نتایج پژوهش، مؤلفه استراتژی الکترونیکی از اولویت بیشتری برخوردار می‌باشد.

پیشینه خارجی

یانگ[1] (۲۰۲۳)، به طور نظری استراتژی سرمایه‌گذاری سبز شرکت تجارت الکترونیک و تعامل بین این استراتژی و استراتژی انتخاب حالت فروش تجارت الکترونیکی اعضای زنجیره تأمین را از منظر حداکثرسازی سود بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که مشارکت شرکت تجارت الکترونیک در سرمایه‌گذاری برای سود کلی زنجیره تأمین، مفیدتر و سازگارتر با محیط زیست

1. Yang

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

است. همچنین نتایج نشان می‌دهد در حالت فروش خودگردان، مشارکت شرکت تجارت الکترونیک در سرمایه‌گذاری سبز هم برای سود و هم برای محیط‌زیست مفیدتر است، در حالی که رفتار سرمایه‌گذاری شرکت تجارت الکترونیک همیشه برای تولیدکننده مفید نیست.

جعفر سیدیک[1] (۲۰۲۱)، پژوهشی با این هدف انجام داد که آیا مشاغلی که در زمینه تجارت الکترونیک در مالزی فعالیت دارند، قصد انجام برنامه‌ریزی مالیاتی را دارند یا خیر؟ در این راستا مصاحبه‌هایی با مدیران کسب و کار تجارت الکترونیک انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که مسائل مالیاتی انگیزه اصلی شرکت‌ها برای انجام تجارت الکترونیکی نیست. این نشان می‌دهد که عوامل دیگری برای کسب و کارهای تجارت الکترونیک مهم‌تر است که در مرحله برنامه‌ریزی خود در نظر بگیرند. همچنین اکثر مصاحبه شوندگان اظهار داشتند که سرورهای آنها یا در مالزی یا در بریتانیا قرار دارد. در نتیجه هیچ موضوعی از احتمال فرار مالیاتی توسط شرکت‌های فعال در تجارت الکترونیک وجود ندارد.

جان بیلو[2] (۲۰۲۱)، از روش جمع‌آوری داده‌ها با رویکرد تحلیلی در بررسی قوانین مالیاتی، قوانین موردی، نظرات حقوقی کارشناسان در کتب درسی و مقالات مرتبط با موضوع معاملات الکترونیکی استفاده کرده است. این کار نشان داد که قوانین مالیاتی موجود به طور کلی برای هر نوع تراکنش، چه در داخل و چه در خارج، پیش‌بینی شده‌اند، در نتیجه نیجریه را به یکی از کشورهایی تبدیل می‌کند که مالیات را بر اساس اقتصاد دیجیتال نیز در نظر می‌گیرد. مقامات مالیاتی به سمت مهار بازده مالیاتی از تجارت الکترونیک گام برداشته‌اند. با این حال، به منظور ردیابی سریع این مکانیسم‌های در حال استفاده، اصلاحاتی باید در قوانین مالیاتی موجود ایجاد شود تا مسائلی را که سیستم مالیاتی را برای شفاف‌سازی مفاد برای مؤدیان و مدیران مالیاتی و چالش‌های نفوذ به هوش مصنوعی آزار می‌دهد، اصلاح شود.

پانل و اوکبارا[3] (۲۰۲۱)، هدف از پژوهش خود را بررسی تأثیر پذیرش مالیات الکترونیکی بر درآمدزایی در نیجریه بر شرکت‌های رسانه‌های اجتماعی فعال در حوزه اینترنت نیجریه عنوان کردند. داده‌های اولیه از طریق پرسشنامه‌های ساختاریافته با روش‌های پنج لیکرت جمع‌آوری شد که بین FIRS، بانک‌ها و مؤسسه‌های عالی توزیع گردید. داده‌های ثانویه برای مطالعه و استفاده از درآمد داخلی فدرال جمع‌آوری شد. این مطالعه نشان داد که یک عنصر تغییر در

1. Jaafar Sidik
2. John Bielu
3. Panle and Okpara

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

مقررات استاندارد در بین مقامات مالیاتی برای حدود ۵.۲۲۱، راه را برای مزایای تولید درآمد در شرکت‌های رسانه‌های اجتماعی فعال در حوزه اینترنت نیجریه فراهم می‌کند که توضیح می‌دهد مقررات استاندارد در بین مقامات مالیاتی با چالش‌هایی در زمینه روش‌های کار مواجه است. همچنین آنها می‌توانند با اجرای سیاست‌های هماهنگ با شرکت‌های رسانه‌های اجتماعی در نیجریه کارهای بیشتری انجام دهند. این مطالعه نتیجه‌گیری می‌کند که چالش عمده تجارت الکترونیک کشور در ارتباط با سیستم مالیاتی آن این است که قوانین حاکم بر مالیات‌های مستقیم در حال حاضر ناکافی و قدیمی هستند. آنها مفهوم استقرار دائمی که در معاهدات مالیات مضاعف تعریف شده است را پیشنهاد می‌کنند و توصیه می‌کنند که باید تلاش‌هایی برای ایجاد یک نهاد واسطه‌گری مالیاتی صورت گیرد. این نهاد باید به دنیای دیجیتال مرتبط باشد و از ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی به عنوان مرجعی مسئول برای جمع‌آوری، محاسبه و پرداخت مالیات الکترونیکی استفاده کند.

ارگلیس-بوچ[1] و همکاران (۲۰۲۱)، اثرات نامطلوب تجارت الکترونیک را بر اجتناب از مالیات کار و به‌طور دقیق‌تر از دست دادن سهم تأمین اجتماعی با استفاده از نمونه‌ای از تجارت الکترونیک فرانسه و شرکت‌های خرده‌فروشی سنتی بررسی کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که اجتناب از مالیات کار در تجارت الکترونیکی به طور قابل توجهی بیشتر از شرکت‌های خرده‌فروشی سنتی است.

آچامپونگ[2] (۲۰۲۱)، ادبیات نادری را در مورد تجارت الکترونیکی و مسائل مهم کووید-۱۹ ارائه می‌کند. همچنین به بررسی مالیات تجارت الکترونیک می‌پردازد و از تقسیم درآمد فرمول‌بندی، توسعه نرم‌افزارهای مالیاتی و صورت‌حساب الکترونیکی فرا مرزی به عنوان اقدامات مناسب برای بهبود تجارت الکترونیک حمایت می‌کند.

پرسش پژوهش

بررسی پیشینه موضوع این پژوهش نشان می‌دهد هیچ‌کدام از مطالعات موجود به بررسی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت نپرداخته‌اند، لذا با توجه به مطالب مطرح شده در مبانی نظری، این مطالعه در پی پاسخ به این پرسش است که:

- آیا می‌توان مدلی به‌منظور شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در

1. Argilés-Bosch
2. Acheampong

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

تجارت الکترونیکی ایران ارائه داد یا خیر؟

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش به سه دسته اصلی تقسیم می‌شود. در بخش کیفی، از دیدگاه ۶۶ نفر که ۲۵ نفر آن اعضای شورای عالی مالیاتی کشور، ۳۱ نفر مدیران اداره کل امور مالیاتی استان‌ها و ۱۰ نفر آن معاونین و مدیران ستادی مرکزی سازمان امور مالیاتی کل کشور هستند، استفاده شده است.

روش پژوهش[1]

از میان ۶۶ پرسشنامه توزیع شده، ۶ پرسشنامه ناقص و ۸ پرسشنامه تکمیل نشده است، لذا برای انجام پژوهش ۵۲ پرسشنامه تکمیل شده در اختیار محقق قرار دارد. جهت برازش مدل ابتدا با توجه به اینکه متغیر مالیاتی ستانی به صورت شرطی می‌باشد. ابتدا از روش رگرسیون لاجیت به بررسی عوامل مؤثر در شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی پرداخته می‌شود و همچنین جهت اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مالیات‌ستانی از روش آنالیز مؤلفه‌های اصلی شاخص ترکیبی استفاده شده و در نهایت، به وسیله معادلات ساختاری به بررسی تأثیر هر کدام از مؤلفه‌ها بر میزان مالیات ناشی از سرمایه‌گذاری تجارت الکترونیکی پرداخته شد.

معرفی مدل

فرم تبعی مدل بر اساس مطالعات تجربی و همچنین انتظارات عقلایی خبرگان مالیاتی که به صورت زیر تصریح شده استفاده می‌شود:

$$\begin{aligned} pr_{ec} &= \gamma_1 + \gamma_2 Technical\ and\ infrastructure_t \\ &+ \gamma_3 Structural_t + \gamma_4 Cultural_t \\ &+ \gamma_5 requirements_t + \gamma_6 Economic_t \\ &+ \gamma_7 social_t + \gamma_8 Political_t + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (۱)$$

در رابطه (۱)، در سمت چپ معادله مالیات‌ستانی حاصل از تجارت الکترونیک نشان‌دهنده

1. method

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

متغیر وابسته می‌باشد و همچنین متغیرهای مستقل شامل مؤلفه‌های فنی و زیرساختی، ساختاری، فرهنگی، الزامات، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و مالیات‌ستانی به صورت شرطی ۰ و ۱ تعریف شده است. ابتدا و پیش از تخمین مدل می‌بایست روایی و پایایی متغیرها مورد بررسی قرار گیرد؛ لذا به منظور تعیین ضریب اعتبار و پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و در مرحله اول با توزیع ۲۲ پرسشنامه رقم آن ۰.۸۹۳ و سپس تمام پرسشنامه‌ها مورد آزمون قرار گرفت و رقم آن ۰.۹۵۸ بدست آمد که این ارقام بیانگر مطلوب بودن ضرایب اعتبار پرسشنامه است. از این رو بیان می‌شود که پرسشنامه دارای ضرایب اعتبار مناسبی است و تمام سوألات پرسشنامه دارای تجانس درونی هستند.

از آنجایی که در بحث اخذ مالیات از تجارت الکترونیک و انجام معاملات الکترونیک، نیازمند زیرساخت‌های الکترونیکی برای درگاه‌های مالیاتی دولت می‌باشیم، لذا مؤلفه‌های فنی و زیرساختی اطلاعاتی و فناوری مورد نیاز می‌باشد. از این رو این مؤلفه‌ها با توجه به شرایط موجود در مقاله، طراحی شده و در پرسشنامه برای پاسخ‌دهندگان ارائه شده است. همچنین مؤلفه‌های ساختاری طراحی شده در این پژوهش به منظور سنجش شرایط مالیاتی و به ویژه در تجارت الکترونیک در کشور ارائه شده است.

جدول ۱. ضرایب آلفای کرونباخ

متغیرهای پژوهش	آلفای کرونباخ کل	آلفای کرونباخ جز	آماره آزمون دیکی فولر
مؤلفه‌های فنی و زیرساختی	۰.۹۳	۰.۴۵	-۸.۰۳۷
مؤلفه‌های ساختاری	۰.۸۲	۰.۳۷	-۷.۲۹
مؤلفه‌های فرهنگی	۰.۸۳	۰.۴۸	-۷.۴۳
مؤلفه‌های الزامات	۰.۷۸	۰.۴۳	-۷.۰۳
مؤلفه‌های اقتصادی	۰.۸۶	۰.۵۶	-۷.۲۴
مؤلفه‌های اجتماعی	۰.۹۳	۰.۶۴	-۷.۷۳
مؤلفه‌های سیاسی	۰.۹۱	۰.۷۴	-۱۰.۲۰
کل پرسشنامه	۰.۹۵۸	۰.۸۹۳	-۷.۵۳

منبع: یافته‌های پژوهش.

در ادامه کار و پس از تأیید روایی و پایایی پرسشنامه می‌بایست مدل برازش شود. نتایج تخمین مدل به روش لاجیت در جدول (۲) ارائه شده است.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

جدول ۲. نتایج برازش مدل رگرسیونی

متغیرهای مستقل	متغیر پاسخ = تمایل به پرداخت				اثرات نهایی
	ضرایب رگرسیونی	انحراف معیار	آماره t	احتمال	ضریب
ثابت معادله تعدیل شده (α)	۱۵.۱۷	۴.۸	۳.۱	۰.۰۰۱۹	****
مؤلفه‌های اجتماعی	۱۲.۵۹	۵.۱۲	۲.۳۵	۰.۰۱۸۷	۰.۰۹۱
مؤلفه‌های ساختاری	۶.۳۳	۳.۳۷	۱.۸۷	۰.۰۶۰۶	۰.۰۰۸
مؤلفه‌های فنی و زیرساختی	۶.۹۲	۲.۷۰	۲.۵۶	۰.۰۱۰۴	۰.۰۷۰
مؤلفه‌های سیاسی	۳.۳۷	۱.۴۸	۲.۲۷	۰.۰۲۲۹	۰.۰۵۲
مؤلفه‌های اقتصادی	۹.۲۳	۴.۲۲	۲.۱۸	۰.۰۲۸۷	۰.۰۳۳
الزامات	۴.۳۲	۱.۹۳	۲.۲۳	۰.۰۲۵۷	۰.۰۴۸
مؤلفه‌های فرهنگی	۱.۰۷	.۴۸	۲.۲۲	۰.۰۰۱۲	۰.۰۲۶
آماره آزمون LR : ۱۹.۶۰			سطح معناداری : ۰.۰۰۰		
ضریب تعیین مک فادن : ۰.۶۱			آماره حداکثر راستنمایی : ۱۶.۲۷		
درصد صحت پیش‌بینی: ۳۲.۰۵۴					

منبع: یافته‌های پژوهش.

بر اساس ضرایب نهایی جدول فوق نتایج حاکی از آن است که تمامی مؤلفه‌های تعریف شده بر مالیات‌ستانی حاصل از تجارت الکترونیک می‌توانند بر میزان مالیات‌ستانی اثر مثبت و معناداری داشته و همچنین بر اساس سطح معناداری و ضریب تعیین مک فادن کلیت مدل تأیید می‌شود. همچنین بر اساس ضرایب، نتایج حاصل از آنالیز مؤلفه اصلی در جدول (۳) مؤلفه اجتماعی در اولویت اول و مؤلفه فرهنگی در اولویت هفتم قرار دارد.

جدول ۳. ضرایب آنالیز مؤلفه اصلی جهت اولویت‌بندی

اولویت‌بندی	ضریب آنالیز	مؤلفه پژوهش	ردیف
اول	۴.۳۷	مؤلفه‌های اجتماعی	۱
دوم	۰.۹۰	مؤلفه‌های ساختاری	۲
سوم	۰.۵۱	مؤلفه‌های فنی و زیر ساختی	۳
چهارم	۰.۳۶	مؤلفه‌های سیاسی	۴
پنجم	۰.۲۲	مؤلفه‌های اقتصادی	۵
ششم	۰/۱۵	الزامات	۶
هفتم	۰/۱۴	مؤلفه‌های فرهنگی	۷

منبع: یافته‌های پژوهش.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

برآورد مدل

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های تحلیلی گوناگونی استفاده شده است. ابتدا برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف استفاده شد. پس از آن، ضریب همبستگی پیرسون برای مشخص شدن وجود یا عدم وجود رابطه میان هر یک متغیرهای پژوهش به کار گرفته شد و فن تحلیل مسیر و مدل اندازه‌گیری، جهت بررسی فرضیات پژوهش استفاده شده است.

نرمال بودن توزیع داده‌های پژوهش

به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های پژوهش از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. فرض صفر را به این صورت انتخاب می‌کنیم که داده‌ها نرمال باشند، از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف در سطح معنی‌داری ۵ درصد استفاده شده که نتایج این تحلیل در جدول ۴ ارائه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود برای کلیه متغیرهای پژوهش، سطح مقدار احتمال بالاتر از ۰.۰۵ می باشد که فرض نرمال بودن داده‌ها را تأیید می‌کند.

جدول۴. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای متغیرهای پژوهش

شاخص‌های آماری / متغیر	Z آماره کلموگروف اسمیرنوف	سطح معناداری
عوامل فنی و زیرساختی	۱.۲۲	۰.۰۹۷
عوامل ساختاری	۱.۵۱	۰.۲۰۰
عوامل فرهنگی	۰.۹۰۳	۰.۳۸۹
الزامات	۱.۱۷	۰.۱۲۷
عوامل اقتصادی	۱.۴۰	۰.۹۳۰
عوامل سیاسی	۰.۹۲۲	۰.۳۶۳
عوامل اجتماعی	۱.۶۶	۰.۰۸۰
مالیات‌ستانی	۰.۸۱۷	۰.۵۱۷
کسب و کارهای اینترنتی	۰.۹۳۳	۰.۳۶۴

منبع: یافته‌های پژوهش.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

آزمون فرضیه‌های پژوهش

تحلیل عاملی تأییدی مدل‌های اندازه‌گیری

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیات لازم است از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش اطمینان حاصل کنیم. در ادامه مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش به ترتیب آورده می‌شود. در این پژوهش تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از تحلیل مسیر، در مورد عامل‌های شناخته شده صورت گرفته است. این تحلیل توسط مدل معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزار آماری لیزرل انجام شده است. در بررسی هر کدام از مدل‌ها، سوأل اساسی مطرح شده این است که آیا این مدل اندازه‌گیری مناسب است؟ برای پاسخ به این پرسش بایستی آماره χ^2 و سایر معیارهای مناسب بودن برازش مدل مورد بررسی قرار گیرد. بدین صورت که مدلی مناسب است که دارای حالت‌های بهینه ذیل باشد: آزمون χ^2 هر چه کمتر باشد بهتر است، زیرا این آزمون، اختلاف بین داده و مدل را نشان می‌دهد. شاخص‌های NNFI، NFI، AGFI، و CFI نیز از ۹۰ درصد باید بیشتر باشد. آزمون RMSEA هر چه کمتر باشد بهتر است؛ زیرا این آزمون، معیاری برای میانگین اختلاف بین داده‌های مشاهده شده و داده‌های مدل است. در این قسمت، نتایج حاصل از اجرای مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای (عوامل فنی و زیرساختی، عوامل ساختاری، عوامل فرهنگی، الزامات، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی، مالیات‌ستانی، کسب و کارهای اینترنتی) و تحلیل عاملی تأییدی با کمک نرم‌افزار آماری لیزرل ارائه می‌شود.

تحلیل عاملی تأییدی مدل اندازه‌گیری عوامل فنی و زیر ساختی

نمودار زیر، اولین مدل اندازه‌گیری بعد عوامل فنی و زیرساختی را در حالت تخمین استاندارد به همراه شاخص‌های مناسب بودن آن نشان می‌دهد. نتایج تخمین، حاکی از مناسب بودن مدل است. سایر شاخص‌های برازش مدل نیز به شرح ذیل است:

Normed Fit Index (NFI) = 0.91
Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.90
Comparative Fit Index (CFI) = 0.94
Goodness of Fit Index (GFI) = 0.90
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.91

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

همان‌طور که مشاهده می‌شود شاخص‌های مدل حاکی از برازش نسبی مدل است. مقدار χ۲ میزان پایین و نسبتاً مناسبی است؛ چنانچه نسبت χ۲ به df کوچکتر از ۳ باشد، میزان χ۲ مقدار مناسب و پایینی است و مدل از تناسب نسبی برخوردار است. هر قدر که میزان χ۲ کمتر باشد و به عبارت دیگر نسبت χ۲ به df پایین‌تر باشد مدل از برازش بهتری برخوردار است و مناسب‌تر است. در این مدل این نسبت در حدود ۹۴. ۲ می‌باشد. همچنین میزان RMSEA (برابر با ۰۶۳. ۰) و شاخص‌های GFI (برابر با ۹۰. ۰)، AGFI (برابر با ۹۱. ۰)، NFI (برابر با ۹۱. ۰)، NNFI (برابر با ۹۰. ۰) و CFI (برابر با ۹۴. ۰) نشان‌دهنده مناسب بودن مدل است. به عبارت دیگر، مدل مفهومی پژوهش تا میزان زیادی منطبق بر داده‌های مشاهده شده است.

نمودار ۱. مدل اول اندازه‌گیری عوامل فنی و زیرساختی در حالت تخمین استاندارد

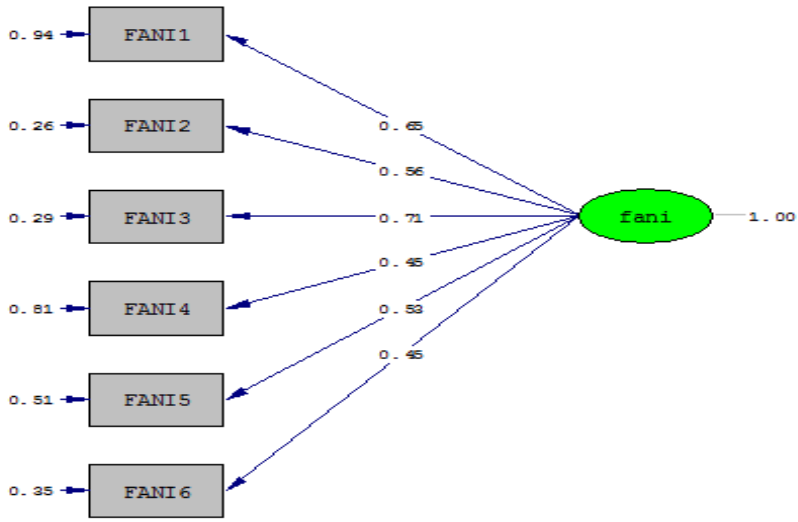

منبع: یافته‌های پژوهش.

نمودار ۲ قسمت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری عوامل فنی و زیرساختی را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند، زیرا مقدار آزمون معناداری تک تک آنها از عدد ۹۶. ۱ بزرگتر و از عدد ۹۶. ۱- کوچکتر است.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

نمودار ۲. اعداد معناداری ضرایب اولین مدل اندازه‌گیری عوامل فنی و زیرساختی

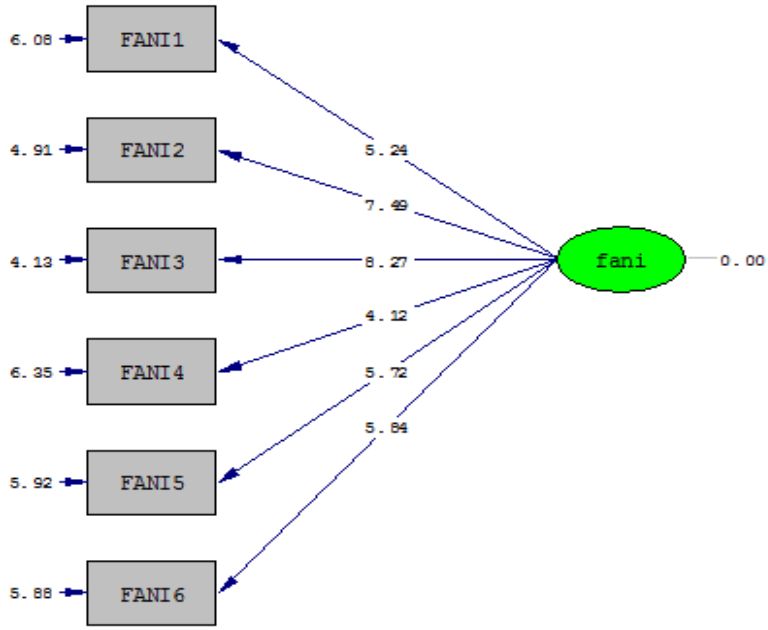

منبع: یافته‌های پژوهش.

همچنین تحلیل عاملی تأییدی مدل اندازه‌گیری عوامل ساختاری و مدل اندازه‌گیری عوامل فرهنگی، نشان‌دهنده مناسب بودن مدل است. به عبارت دیگر، مدل مفهومی پژوهش تا میزان زیادی منطبق بر داده‌های مشاهده شده است. همچنین بر اساس پارامترهای نمودار برآوردی معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری عوامل ساختاری را نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند.

همچنین تحلیل عاملی تأییدی مدل اندازه‌گیری الزامات در حالت تخمین استاندارد به همراه شاخص‌های مناسب بودن آن نشان‌دهنده مناسب بودن مدل است. به عبارت دیگر، مدل مفهومی پژوهش تا میزان زیادی منطبق بر داده‌های مشاهده شده است و ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری الزامات نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند. زیرا مقدار آزمون معناداری تک تک آنها از عدد ۹۶. ۱ بزرگتر و از عدد ۹۶. ۱- کوچکتر است.

همچنین تحلیل عاملی تأییدی مدل اندازه‌گیری عوامل اقتصادی، اجتماعی، و سیاسی مدل اندازه‌گیری شاخص‌های عوامل اقتصادی، اجتماعی، و سیاسی را در حالت تخمین استاندارد

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

به همراه شاخص‌های مناسب بودن آن نشان می‌دهد که مدل مفهومی پژوهش تا میزان زیادی منطبق بر داده‌های مشاهده شده است و قسمت معناداری ضرایب و پارامترهای بدست آمده مدل اندازه‌گیری شاخص‌های عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی نشان می‌دهد که تمامی ضرایب بدست آمده معنادار شده‌اند.

در اجرای مدل معادلات ساختاری برای آزمون فرضیه‌های تحقیق، نتایج نشان دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته است (df2χ/=0.000؛ RMSEA= 0.000). به عبارت دیگر، بر اساس نمودار (۳) داده‌های مشاهده شده تا میزان زیادی منطبق بر مدل مفهومی پژوهش است .

نمودار ۳. مدل ساختاری پژوهش در حالت تخمین استاندارد

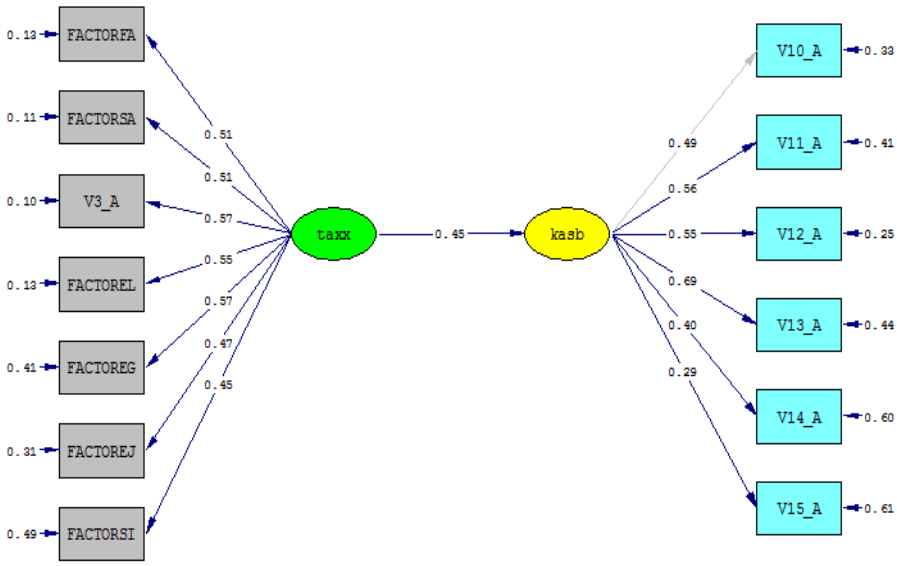

منبع: یافته‌های پژوهش.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

نمودار ۴. اعداد معناداری ضرایب مدل ساختاری پژوهش

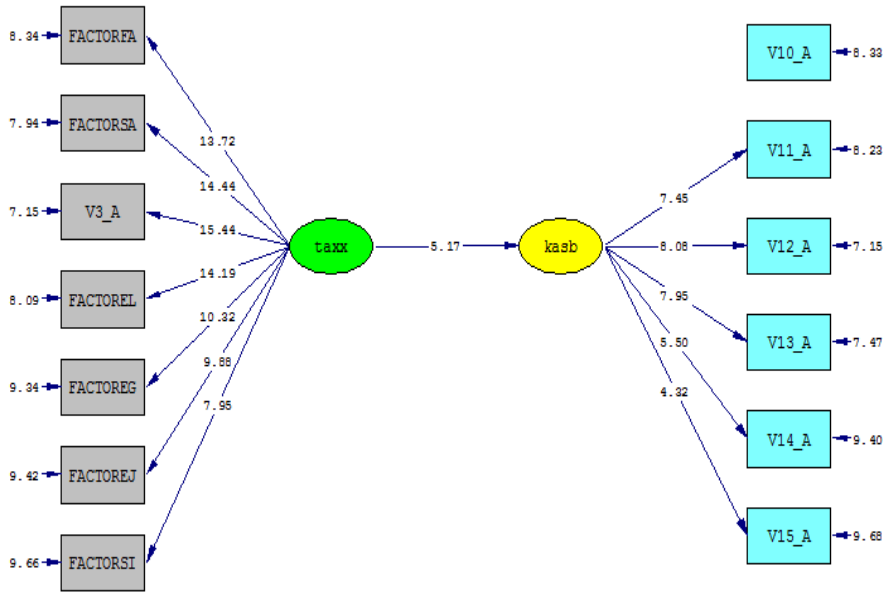

منبع: یافته‌های پژوهش.

جدول۵. تأثیر عوامل فنی و زیر ساختی، عوامل ساختاری، عوامل فرهنگی، الزامات، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی، مالیات‌ستانی، بر کسب و کارهای اینترنتی

مسیر مستقیم	B	T	نتیجه
عوامل فنی و زیر ساختی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۱	۱۲.۷۲	تأیید
عوامل ساختاری - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۱	۱۴.۴۴	تأیید
عوامل فرهنگی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۷	۱۵.۴۴	تأیید
الزامات - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۵	۱۴.۱۹	تأیید
عوامل اقتصادی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۷	۱۰.۳۲	تأیید
عوامل اجتماعی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۷	۹.۸۸	تأیید
عوامل سیاسی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۵	۷.۹۵	تأیید
مالیات ستانی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۵	۵.۱۷	تأیید

منبع: یافته‌های پژوهش.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

آن گونه که در نمودارهای (۴) و (۵) و جدول (۵) مشاهده می‌شود، نتایج بدست آمده از نمودار تحلیل مسیر نشان می‌دهد که مقدار t در سطح معناداری آزمون برای مسیر عوامل فنی و زیرساختی، عوامل ساختاری، عوامل فرهنگی، الزامات، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، و عوامل سیاسی بر مالیات‌ستانی، کسب و کارهای اینترنتی معنادار بوده یعنی از t جدول ۱.۹۶ بزرگتر است. پس می‌توان گفت: عوامل فنی و زیرساختی، عوامل ساختاری، عوامل فرهنگی، الزامات، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی، و مالیات‌ستانی، بر کسب و کارهای اینترنتی تأثیر دارد. در نتیجه با اطمینان ۰.۹۵ این فرضیه تأیید و نقیض ادعا رد می‌گردد.

بر اساس نتایج حاصل از معادلات ساختاری جهت بررسی فروض فرعی، نتایج حاکی از آن است که مؤلفه فنی و زیرساختی با ضریب مسیر ۰.۵۱ دارای اثر مثبت بر شناسایی درآمد مشمول حاصل از تجارت الکترونیک دارد و تأثیر مثبت به این دلیل که یک زیرساخت خوب می‌تواند تراکنش‌های تجاری را در یک اقتصاد ترویج و افزایش دهد. به عنوان مثال، در دسترس بودن منابع، شبکه جاده‌ای خوب و سیستم ارتباطی کارآمد می‌توانند سهولت انجام تجارت را افزایش دهد و تولید کالا و خدمات را تقویت کند که در نهایت واحدهای تولیدی و تقاضاکنندگان کالا و خدمات توسط دولت شناسایی می‌شوند و بر درآمدهای آنها مالیات برقرار می‌شود.

بر اساس نتایج حاصله، مؤلفه ساختاری و ضریب مسیر ۰.۵۱ نشان‌دهنده دارای اثر مثبت بر شناسایی درآمد مشمول حاصل از تجارت الکترونیک دارد و تأثیر مثبت به این دلیل که تحول ساختاری با سطح بالاتر درآمد سرانه و توسعه نهادی بیشتر همراه است که منجر به بهبود در شناسایی و جمع‌آوری درآمدهای مالیاتی می‌شود (Castañeda Rodríguez, 2018).

ضریب مسیر مؤلفه‌های فرهنگی برابر با ۰.۵۷ بوده که نمایانگر اثر مثبت این مؤلفه بر شناسایی درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک خواهد بود. این اثر مثبت ناشی از تلاش برای ایجاد فرهنگ مالیاتی پیشرو و قوی در کشور می‌تواند تأثیر بسزایی در کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمدهای دولت و ایجاد کنترل‌های مؤثر که موجب افزایش عدالت و رفاه اجتماعی می‌شود، داشته باشد. فرهنگ مشترک قابلیت پیش‌بینی و تکامل منظم نهادهای متناظر را ایجاد می‌کند، زیرا ارزش‌های مشترک به عنوان فیلتر و «استحکام قوانین درونی در حال تکامل جامعه» عمل می‌کنند. بنابراین، انتقال فرهنگ ممکن است مشکل همکاری را با ایجاد مکانیسمی مشابه سازگاری برای حفظ رفتار مشترک و در نتیجه همکاری حل کند و از سوی دیگر، مجموعه‌های انتخاب را نیز محدود می‌کند. این تأثیر محدودکننده فرهنگ بر مجموعه‌های احتمالات فردی

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

به این معنی است که ممکن است بر روحیه مالیاتی نیز تأثیر بگذارد و شناسایی درآمد مشمول مؤدیان که به تجارت الکترونیکی فعالیت می‌کنند تسهیل گردد (Korostelkina et al., 2020).

ضریب مسیر الزامات برابر با ۰.۵۵ بوده که نمایانگر اثر مثبت این مؤلفه بر شناسایی درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک خواهد بود، چرا که پیچیده بودن الزامات، مقررات و قوانین در سطح جامعه منجر به افزایش حجم اقتصاد زیرزمینی می‌گردد، زیرا این مسأله علاوه بر اینکه آزادی و اختیار افراد را برای حضور در اقتصاد رسمی کاهش می‌دهد، امکان اجتناب از پرداخت مالیات را نیز برای آنها فراهم می‌نماید. در مقابل، ساده‌سازی قوانین، درک آن را برای مؤدیان بسیار آسان نموده و می‌تواند تأثیر بسزایی در کاهش فرار مالیاتی و در نتیجه افزایش اثربخشی و کارایی دستگاه مالیاتی در شناسایی درآمد مشمول را داشته باشد (Richardeston, 2006).

ضریب مسیر مؤلفه‌های اقتصادی برابر با ۰.۵۷ بوده که نمایانگر اثر مثبت این مؤلفه بر شناسایی درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک خواهد بود، این اثر مثبت ناشی این است که در هر جامعه‌ای عوامل اقتصادی بر روند و اهداف آن جامعه تأثیرگذار است که باید مورد توجه سیاست‌گذاران و دولتمردان قرار گیرد. با افزایش بسیاری از عوامل همچون ضریب جینی، تعرفه‌ها، درآمدهای نفتی و...، رفتار اقتصادی افراد جامعه و دولتمردان به سمتی حرکت می‌کند که یا بتوانند با به وجود آمدن شرایط نابسامان، رانتی بدست آورند یا به دلیل شرایط بد مالی از طریق فعالیت‌های کاذب درآمد کسب نمایند که با افزایش هرچه بیشتر فعالیت‌های کاذب فرار مالیاتی در جامعه گسترش می‌یابد و در مقابل بهبود شرایط اقتصادی فرار مالیاتی را کاهش می‌دهد. به عنوان مثال، توسعه اقتصادی بالاتر، نشان‌دهنده مقاومت کمتر شهروندان برای پرداخت مالیات است، به دلیل سودمندی حاشیه‌ای پول پایین‌تر و نسبت بیشتری از آنها که از سطح درآمد معاف فراتر می‌روند. علاوه بر این، نرخ بالای رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی قابل توجه به ظرفیت دولت برای به شناسایی درآمد مشمول و جمع‌آوری مالیات کمک می‌کند و به پایه‌های مالیاتی بیشتر (مانند مصرف و درآمد) مرتبط است (Ehrhart, 2012).

ضریب مسیر مؤلفه‌های اجتماعی برابر با ۰.۴۷ بوده که نمایانگر اثر مثبت این مؤلفه بر شناسایی درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک خواهد بود، این اثر مثبت ناشی این است که یکی از فاکتورهایی که باعث روی آوردن به مشاغل کاذب و فرار مالیاتی می‌شود، عوامل اجتماعی درون آن جامعه است. هر چه در جوامع امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی بیشتر

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

باشد، افراد به حکومت و دولت اعتماد بیشتری دارند و از قوانین و مقررات بیشتر پیروی می‌کنند مثل قوانین مالیات، زیرا مردم بر این باورند که پرداخت مالیات برای پیشرفت و توسعه جامعه خود به کار برده می‌شود. هرچقدر فساد در جامعه افزایش یابد، اعتماد مردم بر دولت و سیاست‌گذاران کمتر می‌شود، پیروی از قوانین کاهش می‌یابد، افراد بیشتری به گریز از مالیات روی می‌آورند و شناسایی درآمد مشمول سخت‌تر می‌شود (Benczúr et al., 2018).

ضریب مسیر مؤلفه‌های سیاسی برابر با ۰.۴۵ بوده که نمایانگر اثر مثبت این مؤلفه بر شناسایی درآمد مشمول ناشی از تجارت الکترونیک خواهد بود، این اثر مثبت ناشی این است که مشارکت سیاسی مستقیم مالیات‌دهندگان نیز برای تمایل به پرداخت مالیات اهمیت زیادی دارد، مشارکت سیاسی مستقیم منجر به فرار مالیاتی کمتر و انگیزه داخلی بالاتر برای پرداخت مالیات می‌شود. عدم خشونت، کارایی دولت، کیفیت مقررات،حاکمیت قانون و مدیریت سطح فساد نیز تأثیر زیادی بر شناسایی درآمدهای مشمول، اخلاق مالیاتی و پرداخت مالیات دارند (Frey and Torgler, 2007).

شاخص‌های برازندگی مدل

برای ارزیابی مدل‌ها در معادلات ساختاری چندین شاخص برازندگی وجود دارد که موارد استفاده شده در این پژوهش عبارتند از: ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب، شاخص نیکویی برازش، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده. نتایج شاخص‌های فوق در جدول (۶) آمده است. شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب برای مدل‌های خوب برابر ۰.۰۵ یا کمتر است. مدل‌هایی که این شاخص برای آنها ۰.۱ یا بیشتر باشد برازش ضعیفی دارند. برای این شاخص می‌توان فاصله اعتماد محاسبه نمود. ایده آل آن است که حد پایین فاصله اعتماد خیلی نزدیک به صفر باشد و حد بالایی آن خیلی بزرگ نباشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود RMSEA در این مدل ۰.۰۰۰ است که می‌توان گفت در وضعیت مناسبی قرار دارد. هر چه GFI و AGF به یک نزدیک‌تر باشند مدل با داده‌ها برازش بهتری دارد. در این مدل دو شاخص به ترتیب برابر ۰.۹۰ و ۰.۹۴ هستند که نشان‌دهنده برازش خوب مدل است.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

جدول۶. شاخص‌های نیکوئی برازندگی مدل

نام شاخص	مقدار استاندارد شاخص	مقدار شاخص در مدل مورد نظر	نتیجه‌گیری
χ^2/df	حدود۲	۰.۰۰۰	برازش مدل مناسب است
P_Value	بیشتر از ۰.۰۵	۰۰.۱	برازش مدل مناسب است
GFI	بیشتر از ۰.۹	۰.۹۰	برازش مدل مناسب است
AGFI	بیشتر از ۰.۹	۰.۹۴	برازش مدل مناسب است
RMSEA	کمتر از ۰.۱	۰۰۰.۰	برازش مدل مناسب است
CFI	بیشتر از ۰.۹	۰.۹۰	برازش مدل مناسب است
NFI	بیشتر از ۰.۹	۰.۸۶	برازش مدل مناسب است

منبع: یافته‌های پژوهش.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون بین عوامل فنی و زیرساختی، عوامل ساختاری، عوامل فرهنگی، الزامات، عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی، مالیات‌ستانی، کسب و کارهای اینترنتی در جدول (۷)، از خروجی نرم‌افزار آماری SPSS، ارائه گردیده است. به منظور آزمون فرضیه‌های بالا از ضریب همبستگی پیرسون استفاده کرده و فرض صفر آزمون را به صورت عدم وجود رابطه خطی معنادار بین متغیرهای فوق در نظر می‌گیریم (ρ ضریب همبستگی جامعه است). با انجام آزمون در سطح ۰.۰۵ نتایج به شکل زیر محاسبه شده‌اند.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

جدول۷. آزمون ضریب همبستگی پیرسون

مؤلفه	ضریب‌همبستگی‌پیرسون	مقداراحتمال	تعدادنمونه
عوامل فنی و زیر ساختی - کسب و کارهای‌اینترنتی	۰.۷۵۳	۰.۰۰۰	۵۲
عوامل ساختاری - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۱۸	۰.۰۰۰	۵۲
عوامل فرهنگی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۶۴	۰.۰۰۰	۵۲
الزامات - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۴۸۰	۰.۰۰۰	۵۲
عوامل اقتصادی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۷۹	۰.۰۰۰	۵۲
عوامل اجتماعی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۵۰۹	۰.۰۰۰	۵۲
عوامل سیاسی - کسب و کارهای اینترنتی	۰.۹۹۵	۰.۰۰۰	۵۲

منبع: یافته‌های پژوهش.

با توجه به جدول (۷) مشاهده می‌شود که مقدار ضریب همبستگی نمونه برای عوامل فنی و زیرساختی ۷۵۳. ۰، عوامل ساختاری ۴۱۸. ۰، عوامل فرهنگی ۴۶۴. ۰، الزامات ۴۸۰. ۰، عوامل اقتصادی ۵۷۹. ۰، عوامل اجتماعی ۵۰۹. ۰، عوامل سیاسی ۹۹۵. ۰، با کسب و کارهای اینترنتی و سطح معناداری برابر ۰۰۰. ۰ شده است که این مقدار کمتر از سطح معناداری آزمون (۰۵. ۰) می‌باشد، بنابراین فرض صفر آزمون را رد کرده و نتیجه می‌گیریم که آزمون معنادار بوده و رابطه خطی معناداری بین متغیرهای ذکر شده با کسب و کارهای اینترنتی ذکر شده وجود دارد. همچنین مشاهده می‌کنیم که مقدار ضریب همبستگی نمونه مثبت شده است که این نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای مذکور می‌باشد. به منظور آزمون فرضیه‌های بالا از ضریب همبستگی پیرسون استفاده کرده و فرض صفر آزمون را به صورت عدم وجود رابطه خطی معنادار بین متغیرهای فوق در نظر می‌گیریم (**ρ** ضریب همبستگی جامعه است). با انجام آزمون در سطح ۰۵. ۰ نتایج به شکل زیر محاسبه شده‌اند.

$$\begin{cases} H_0 : \rho=0 \\ H_1 : \rho \neq 0 \end{cases}$$

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

جدول۸. آزمون ضریب همبستگی پیرسون

	ضریب‌همبستگی‌پیرسون	مقداراحتمال	تعدادنمونه
عوامل فنی و زیرساختی - مالیات ستانی	۰.۶۱۱	۰.۰۰۰	۹۰
عوامل ساختاری - مالیات ستانی	۰.۶۹۴	۰.۰۰۰	۹۰
عوامل فرهنگی - مالیات ستانی	۰.۶۶۹	۰.۰۰۰	۹۰
الزامات - مالیات ستانی	۰.۷۱۹	۰.۰۰۰	۹۰
عوامل اقتصادی - مالیات ستانی	۰.۶۲۷	۰.۰۰۰	۹۰
عوامل اجتماعی - مالیات ستانی	۰.۹۶۶	۰.۰۰۰	۹۰
عوامل سیاسی - مالیات ستانی	۰.۶۰۷	۰.۰۰۰	۹۰

منبع: یافته‌های پژوهش.

با توجه به جدول (۸) مشاهده می‌شود که مقدار ضریب همبستگی نمونه برای عوامل فنی و زیر ساختی ۶۱۱. ۰، عوامل ساختاری ۶۹۴. ۰، عوامل فرهنگی ۶۶۹. ۰، الزامات ۷۱۹. ۰، عوامل اقتصادی ۶۲۷. ۰، عوامل اجتماعی ۹۶۶. ۰، عوامل سیاسی ۶۰۷. ۰، با کسب و کارهای اینترنتی و سطح معناداری برابر ۰۰۰. ۰ شده است که این مقدار کمتر از سطح معناداری آزمون (۰۵. ۰) می‌باشد، بنابراین فرض صفر آزمون را رد کرده و نتیجه می‌گیریم که آزمون معنادار بوده و رابطه خطی معناداری بین متغیرهای ذکر شده با مالیات‌ستانی ذکر شده وجود دارد. همچنین مشاهده می‌شود که مقدار ضریب همبستگی نمونه مثبت شده است که این نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای مذکور می‌باشد.

نتایج آزمون فریدمن

با استفاده از آزمون فریدمن بر اساس جدول (۹) به دسته‌بندی محتوایی عوامل مؤثر در شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی پرداخته می‌شود.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

جدول۹. آزمون فریدمن

شاخص‌های آماری / متغیر	آماره فریدمن	سطح معناداری
عوامل فنی و زیرساختی	۳.۷	۰.۰۰
عوامل ساختاری	۲.۸۸	۰.۰۰
عوامل فرهنگی	۴.۰۱	۰.۰۰
الزامات	۴.۲۹	۰.۰۰
عوامل اقتصادی	۵.۳۹	۰.۰۰
عوامل سیاسی	۴.۸۶	۰.۰۰
عوامل اجتماعی	۳.۴۹	۰.۰۰
آماره خی دو	۱۰۴.۵۱	۰.۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش.

نتایج دسته‌بندی ناشی از ترتیب عامل اقتصادی، عوامل سیاسی، الزامات، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی، عوامل فنی و عوامل ساختاری خواهد بود.

نتیجه گیری

تجارت الکترونیکی، تجارت یا تسهیل تجارت محصولات یا خدمات با استفاده از شبکه‌های کامپیوتری مانند اینترنت یا شبکه‌های اجتماعی آنلاین است. در سال‌های اخیر معمولاً به دلیل تصمیمات استراتژیک تجاری و مزایای درک شده آن نسبت به تجارت سنتی از نظر عواملی مانند کارایی اقتصادی و اطلاعاتی، هماهنگی و تأثیر بازار، به طور چشمگیری افزایش یافته است. در این پژوهش به اولویت‌بندی و بررسی تأثیر مؤلفه‌های مؤثر بر مالیات‌ستانی بر مشاغل ناشی از تجارت الکترونیک در ایران پرداخته شد و با توجه به نتایج، پیشنهاد می‌شود دولت با استفاده مؤثر از درآمدهای مالیاتی در تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز و با کیفیت برای شهروندان، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی مالی را بپذیرد. این امر در افزایش انطباق داوطلبانه شهروندان با قوانین مالیاتی بسیار مؤثر است و درآمد مالیاتی دولت را بهبود می‌بخشد، توسعه زیرساخت‌ها را ارتقا و رشد اقتصادی را افزایش می‌دهد. همچنین، توسعه زیرساخت می‌تواند فعالیت‌های تجاری را تحریک کرده و اشتغال ایجاد کند. علاوه بر این، شرکت‌های کوچک و متوسط می‌توانند فروشگاه‌های جدیدی را باز کنند و فروش را افزایش دهند. اگر بتوان تأیید کرد که

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]
[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

افزایش درآمد مالیاتی ناشی از اثرات سرریز زیرساخت‌ها است، ممکن است بتوان افزایش درآمد مالیاتی را به سرمایه‌گذاران خصوصی و بخش دولتی بازگرداند. با انجام این کار، نرخ بازدهی سرمایه گذاران خصوصی افزایش می‌یابد و در نتیجه امکان جذب سرمایه‌های خصوصی به پروژه‌های زیربنایی مختلف فراهم می‌شود که ادامه این چرخه سبب افزایش مالیات‌ستانی می‌شود. به عبارتی، افزایش درآمدهای مالیاتی ناشی از اثرات سرریز توسعه زیرساخت‌ها، مانند افزایش درآمد حاصل از مالیات شرکت‌ها، درآمد، فروش و دارایی‌ها، نرخ بازدهی را بیش از آنچه که می‌توان از هزینه‌های کاربر بدست آورد، افزایش می‌دهد. سرمایه‌گذاران بلندمدت مانند صندوق‌های بازنشستگی و شرکت‌های بیمه در کشورهای آسیایی در حال رشد هستند. پروژه‌های سرمایه‌گذاری زیرساختی نیازمند سرمایه‌گذاران بلندمدت و صبورانه هستند. اگر نرخ بازده زیرساخت‌ها با تزریق درآمدهای مالیاتی سرریز تولید شده در مناطق اطراف سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی افزایش یابد، سرمایه‌های خصوصی بلندمدت بیشتری برای سرمایه‌گذاری زیرساخت‌ها در انتظار خواهند بود. مشوق‌هایی برای بهبود زیرساخت‌ها ایجاد خواهد شد که باعث افزایش فعالیت‌های اقتصادی منطقه می‌شود. اثرات سرریز بیشتر نرخ بازده را برای سرمایه‌گذاران خصوصی افزایش می‌دهد. هر چه نرخ بازده مورد انتظار بالاتر باشد، سرمایه‌های خصوصی بیشتری جذب می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

سپاسگزاری

در پایان، نویسندگان محترم لازم می‌دانند که از داوران بزرگوار و اعضای نشریه برای نظرات سازنده با هدف بهبود و رونق بخشیدن به ارزش علمی این پژوهش قدردانی کنند.

ORCID

Fardin Safarian https://orcid.org/0009-0004-1126-3356
Hossein Karbasi Yazdi https://orcid.org/0009-0008-5935-044x
Majid Zanjirdar https://orcid.org/0000-0002-0190-2837
Ali Lalbar https://orcid.org/0000-0002-8997-3575

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

منابع

۱. رضایی‌نژاد، فرشاد، صالحی، مهدی، همت‌فر، محمود، و جنانی، محمدحسن. (۱۴۰۰). ارائه مدل مفهومی ظرفیت مالیات بر تجارت الکترونیک و مالیات فروش‌های اینترنتی در شناسایی، اندازه‌گیری و جلوگیری از اجتناب مالیاتی: مطالعه موردی اداره کل امور مالیاتی شهر و استان تهران. پژوهشنامه مالیات، ۹۸، ۸۷-۱۱۳.

۲. شکاری، محمدمهدی، و برزگری خانقاه، جمال. (۱۳۹۵). شناسایی و رتبه‌بندی موانع وصول مالیات بر تجارت الکترونیکی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه یزد، ایران.

۳. طاهری بروجنی، رضا، و حسینی، رضا. (۱۳۹۹). بررسی چالش‌های فراروی اخذ مالیات بر تجارت الکترونیک. پژوهشنامه مالیات، ۲۸(۴۶)، ۱۲۹ - ۱۵۴.

۴. طیب‌نیا، علی، و سیاوشی، سمیه. (۱۳۸۸). مالیات‌ستانی از تجارت الکترونیکی در ایران. پژوهشنامه مالیات، ۱۷(۷)، ۹ - ۴۴.

۵. عبدلی، مریم، فلاح‌نژاد، فرهاد، و قجربیگی، مهسا. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر تجارت الکترونیکی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵ (۱۷)، ۹۹ - ۱۱۸.

۶. غیرتمند، ستار، و ملاحسینی، علی. (۱۳۹۷). بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر شکوفایی تجارت الکترونیکی. نشریه پارس مدیر ، ۴(۱۳)، ۱ - ۱۰.

۷. محمودزاده، محمود، و حسن‌زاده، محمد. (۱۳۸۵). مالیات بر تجارت الکترونیکی: مقدمه‌ای بر تدوین قانون مالیات بر تجارت الکترونیکی در ایران. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۳۷ و ۳۸، ۸۵ - ۱۱۷.

۸. نبی‌زاده، زهرا. (۱۳۹۸). بررسی میزان تأثیر آموزش روش‌های الکترونیکی (روش‌های مجازی- مالیات الکترونیک- تجارت الکترونیک) بر مؤدیان در پیشبرد اهداف سازمان امور مالیاتی (مطالعه موردی اداره کل امور مالیاتی جنوب استان تهران). فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۳(۱۱)، ۲۰ - ۲۸.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

References

1. Acheampong, E. (2021). E-commerce Taxation Amidst the Covid-19 Pandemic and Beyond. *International Journal of Business, 4*(1), 9-18.
2. Agbo, E. I., & Nwadialor, E. O. (2020). Increasing Tax-to-GDP Ratios of Sub - Sahara African Countries: Lessons from Advanced Economies. *International Journal of Research in Management Fields, 4*(1), 17-38.
3. Argilés-Bosch, J. M., Ravenda, D., & Garcia-Blandón, J. (2021). E-commerce and Labor Tax Avoidance. *Critical Perspectives on Accounting, 81*, 102202.
4. Arinze, U. C., Ebem, D. U., Eneh, A., & Ezugwu, O. A. (2018). E-Commerce and Electronic Taxation in Nigeria. *Information Technologist, 15*(1), 199.
5. Ayeni, O. D., & Afolabi, O. J. (2020). Tax Revenue, Infrastructural Development and Economic Growth in Nigeria. *MPRA Paper, 99464,* 1-17.
6. Benczúr, P., Kátay, G., & Kiss, A. (2018). Assessing the Economic and Social Impact of Tax and Benefit Reforms: A General-Equilibrium Microsimulation Approach Applied to Hungary. *Economic Modelling, 75*, 441-457.
7. Bielu, K. J. (2021). A Legal Appraisal of Taxation of Electronic Commerce in Nigeria. *African Journals Online (AJOL), 12*(2), 81 – 92.
8. Castañeda Rodríguez, V. M. (2018). Tax Determinants Revisited; An Unbalanced Data Panel Analysis. *Journal of Applied Economics, 21*(1), 1-24.
9. Ehrhart, H. (2012). Assessing the Relationship Between Democracy and Domestic Taxes in Developing Countries. *Economics Bulletin, 32*(1), 551–566.
10. Frey, B. S., & Torgler, B. (2007). Tax Morale and Conditional Cooperation. *Journal of Comparative Economics, 35*(1), 136-159.
11. Jaafar, M. H. J. (2021). Does Tax Plays an Important Role among E-commerce Businesses in Malaysia? *Journal of Information Technology Management, 13*(3), 33-40.
12. Korostelkina, I., Dedkova, E., Varaksa, N., & Korostelkin, M. (2020). Models of Tax Relations: Improving the Tax Culture and Discipline of Taxpayers in the Interests of Sustainable Development. *E3S Web of Conferences, 159*, 06014.
13. Opara, L. C. (2014). Tax Challenges of E-Commerce in Nigeria: The Panacea for Legal Jurisprudence. *Global Journal of Policies and law Research, 2*(4), 1-5.
14. Panle, R. A., & Okpara, A. J. (2021). The Nigerian Tax Policy on E-Commerce on Social Media: A Study of E-Informal Sector. *Open Journal of Business and Management, 9*, 2223-2239.
15. Richardson, G. (2006). Determinants of Tax Evasion: A Cross-Country Investigation. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 15*(2), 150-169.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]

16. Rosenberg, G. (2008). Direct Taxation of E-Commerce Transactions in Israel.
17. Tanzi, V. (1998). International: The Impact of Economic Globalization on Taxation. *Bulletin for International Fiscal Documentation, 52*, 338-343.
18. Wheelen, T. L., & Hunger, J. D. (2012). *Strategic Management and Business Policy – Toward Lobal Sustainability* (13th Ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
19. Yang, M. (2023). Green Investment and E-Commerce Sales Mode Selection Strategies with Cap-And-Trade Regulation. *Computers & Industrial Engineering, 177*, 109036.
20. Zulma, G. W. M., & Hizazi, A. (2020). The Relevance of E-Commerce Tax Application in Indonesia:Based on the Perspective of Taxation Expert. *Organum: Jurnal Saintifik Manajemen dan Akuntansi, 3*(2), 94-108.

استناد به این مقاله: صفاریان، فردین، کرباسی یزدی، حسین، زنجیردار، مجید، و لعل‌بار، علی. (۱۴۰۳). بررسی و شناسایی درآمدهای مشمول مالیات حاصل از سرمایه‌گذاری در تجارت الکترونیکی. پژوهشنامه مالیات، ۳۲(۶۴)، ۱۶۷ - ۲۰۰.

Journal of Tax Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial4.0 International License.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-10-25]

[DOI: 10.61186/taxjournal.32.64.6]